Consideraţii finale

În lucrarea de față, au fost prezentate și analizate cele două componente ale sistemului oficial de denominație personală, existente în antroponimia din trei localități ucrainene din Maramureș: Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa.

Cu toate că, inițial, în demersul nostru, am pornit de la realitatea, proprie tuturor localităţilor (mai ales celor din mediul rural), că, în antroponimia localităţilor în cauză, coexistă sistemul oficial de denominație personală şi cel popular (neoficial), ne-am oprit doar la analiza elementelor constitutive ale celui dintâi: *numele de familie (numele)* şi *numele de botez (prenumele)*, a căror utilizare în această ordine se explică prin modul de înregistrare a locuitorilor în documentele oficiale (ca, de exemplu, în registre de stare civilă, matricole şcolare etc.).

Componentele sistemului popular de denominaţie personală, atât de necesare în mediul rural (unde numărul scăzut al numelor de familie şi al celor de botez sunt insuficiente în individualizarea familiilor şi a persoanelor care au nume şi prenume identice), *supranumele, poreclele, hipocoristicele* şi *diminutivele*, la care se adaugă şi *formele specifice* graiului ucrainean ale *prenumelor* şi ale *numelor de familie*, vor fi relevate în următorul volum.

În prima parte a lucrării (*Nume de familie*), sunt tratate mai multe aspecte. Mai întâi, sunt prezentate chestiuni privind apariţia şi formarea acelor antroponime, care, odată cu introducerea Codului civil, aveau să devină nume de familie. După o indicare succintă a perioadei numelui unic, este evidențiat momentul *naşterii* numelor formate din două sau mai multe lexeme (nume), care au apărut cu scopul de a fi realizată, cât mai clar cu putinţă, identificarea denotatului într-o comunitate şi în cele mai diferite

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)

situaţii, fie ele oficiale, fie neoficiale. La început, cel de-al doilea component al numelor formate din două cuvinte nu era nici obligatoriu şi nici ereditar (adică nu era un nume de familie) şi funcţiona ca un oarecare supranume sau ca orice poreclă. Tocmai respectivele antroponime suplimentare, care, mai întâi, erau nişte semne de identificare a membrilor unei comunităţi, au devenit nume de familie. În urmă cu câteva secole, un proces propriu-zis de formare a numelor de familie nu putea să aibă loc, deoarece nu exista încă noţiunea de „nume de familie”. Se formau doar acele antroponime (nume de persoană, hipocoristice, supranume, porecle etc.) care aveau să devină nume de familie. În acest caz, până la mijlocul secolului al XVIII-lea, sistemului antroponimic românesc, cât şi celui ucrainean, le erau proprii doar numele de botez, poreclele, supranumele, patronimele, matronimele, andronimele, gineconimele, adelfonimele etc. Urme ale procesului formării numelor de familie (sau, mai exact ale antroponimelor devenite nume de familie) se regăsesc, azi, în cadrul sistemului popular de denominaţie personală (în crearea supranumelor şi a poreclelor). Am ținut să facem această precizare, deoarece orice încercare de analiză a numelor de familie existente într-o comunitate nu va da roade satisfăcătoare, fără o cunoaștere foarte bună, în prealabil, a elementelor constitutive ale sistemului neoficial de denominație personală.

Formarea numelor de familie a fost un proces în jurul căruia şi astăzi se mai poartă discuţii, mai ales în ceea ce priveşte procedeele de formare a antroponimelor (devenite nume de familie). În ultima perioadă, tot mai acceptată este ideea conform căreia există două procedee principale care stau la baza formării numelor de familie, şi anume: procedeul *semantic* (*lexico-semantic*) şi cel *morfologic* (*afixal*). Prin procedeul *morfologic*, s-au format noile antroponime cu ajutorul diferiţilor formanţi, iar, prin cel *semantic*, poreclele supranumele şi numele de persoană „au fost transpuse” în antroponime. Numele de familie formate cu ajutorul procedeului lexico-semantic se împart în: 1) nume de familie care sunt corelative cu numele de persoană şi 2) numele de familie ce sunt corelative cu apelativele. La for-

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)

marea numelor de familie create prin procedeul morfologic au luat parte: 1) sufixele patronimice propriu-zise: *-yč*, *-ovyč* şi 2) alte sufixe polifuncţionale, care erau, la origine, diminutivale, augmentative, posesive etc. dar, cu timpul, au devenit patronimice: *-uk/-juk/-čuk*; *-ak/-jak/-čak*; *-an*; *-ej*; *-k(a)*; *-k(o)*; *-yk/-ik/-čyk*; *-ynec'*; *-ča(t)* etc. Acestea, de cele mai multe ori, se adăugau la nume calendaristice de diferite structuri (hipocoristice, diminutive, alte derivate) sau la supranume ori porecle.

Numele de familie actuale sunt, de cele mai multe ori, lipsite de sens lexical. Ele, ca majoritatea numelor proprii, nu mai exprimă noţiuni, căci nu-l mai caracterizează pe denotat (pe purtătorul acestuia, aşa cum îl făceau supranumele şi poreclele, devenite nume de familie), ci denumeşte familia, şi, implicit, pe fiecare membru al ei, individualizând-o între alte familii. Drept urmare, astăzi, numele de familie sunt „*semne asemantice tipice"*. Şi totuşi, aproape fiecare nume de familie are sens etimologic. De exemplu, purtătorii numelor de familie *Crauciuc* sau *Lăcătuş* nu trebuie să fie, astăzi, de profesie *croitori* sau *lăcătuşi*, ei pot lucra ca doctori, profesori, ingineri sau şoferi, aşa cum persoanele care au numele de familie *Bodnar* (< ucr. *bódnar* „dogar") sau *Bodnariuc* nu au ceva în comun cu meseria de *dogar* ori purtătorii numelui de familie *Bodorciuc* (< magh. *bódor* „creţ" + suf. ucr. *-juk*) nu au, neapărat, părul creţ. Cei care poartă numele de familie *Horvat*, *Neamciuk*, *Tătar*, *Toth* nu sunt, azi, nici *croaţi*, nici *nemţi*, nici *tătari* şi nici *slovaci*. Poate că nici chiar cei care au întemeiat familia, ai cărei membri au devenit primii posesori ai respectivului nume ca unul ereditar, nu aparţineau în mod cert acelui popor. Putea sau nu să fie *croat*, *neamţ*, *tătar* unul dintre strămoşii săi. Cei care, astăzi, poartă numele de familie *Cobel*/*Coubel* (< ucr. *kóbyl* „copil din flori, bastard") nu sunt nişte *bastarzi*. Astfel, fiecare dintre lexemele de mai sus, înainte de a deveni nume de familie, avea sens lexical şi o motivaţie proprie. Chiar şi atunci când un nume de persoană devenea ereditar, cuvântul de la care s-a format (cu excepţia numelor de botez) încă mai avea sens lexical, însă doar în acel mediu în care a apărut şi era utilizat ca nume propriu.

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)

Există numeroase exemple, când un nume era tradus de administraţia străină, dacă ea cunoştea o altă limbă decât mediul lingvistic în care s-a format denumirea. De exemplu, numele de familie *Măcelar(ul)* putea deveni, sub administraţie maghiară, *Mészáros*; purtătorul numelui *Rus* devenea, după o perioadă, *Orosz*, iar, deseori, magh. *Kis* apărea împreună cu traducerea în latină, *Parvus* etc. Totodată, trebuie avut în vedere faptul că aproape fiecare nume de familie este un nume străvechi, moştenit de cel puţin două secole, fapt pentru care, nu întâmplător, între numele de familie, neologismele sunt foarte reduse.

În etimologizarea numelor de familie, trebuie să ținem cont de faptul că majoritatea lexemelor, care, astăzi, sunt antroponime oficiale ale unei familii și/sau ale unui întreg neam, au apărut, în limbă, nu cu scopul de a deveni nume de acest tip. Iniţial, ele au fost nume de persoană creştine sau laice, iar altele au fost apelative cu diferite sensuri, care, cu timpul, ca urmare a procesului de metaforizare, au devenit supranume şi porecle individuale, ce, ulterior, au ajuns nume de familie. Şi, pe lângă acest aspect, nu toţi purtătorii unui nume de familie identic provin din acelaşi neam, căci unul şi acelaşi nume de familie putea să apară, pe parcursul vremii, de mai multe ori, şi spontan, în diferite zone ale unui teritoriu oarecare. În consecință, astăzi, purtătorii unui nume de familie identic nu sunt, în mod obligatoriu, rude. De exemplu, cei care, azi, în Rona de Sus, sunt posesorii numelui *Semeniuc*, diacronic vorbind, provin din șapte *spițe*, pierzându-și în negura vremii orice fel de grad de rudenie.

Din etimologizarea celor peste 430 de nume de familie, existente în sistemele antroponimice ale celor trei localități, se poate observa că, din punctul de vedere al originii, ele sunt ucrainene, româneşti, maghiare, germane etc. Numele de familie proprii celor trei sisteme antroponimice conţin numeroase elemente străine, apărute în urma contactului, de câteva secole, cu vorbitorii limbilor română, maghiară, germană, cehă, slovacă, ebraică etc. Împrumuturile nu sunt doar unele însemnate, ci şi diversificate. Drept consecinţă, multe nume de familie ale ucrainenilor de aici au *etimologii multiple*, căci este cunoscut şi faptul

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)

că *gradul de credibilitate* al etimologiilor antroponimice este mai redus decât cel al etimologiilor unui apelativ. În acest sens, amintim, aici, etimologiile numelor de familie, la baza cărora stau apelative ce exprimă profesii sau meserii, întrucât apelativele de la care s-au format puteau face parte, în acelaşi timp, din lexicul ucrainenilor, al românilor sau al maghiarilor. Probleme mult mai mari le ridică numele de familie care au ca temă apelative cu etimologie multiplă chiar în aceeaşi limbă. Nu mai puţine dificultăți se întâlnesc în cazul numelor de familie formate de la nume calendaristice şi, în special, de la cele care au la bază forme hipocoristice sau derivate care pot fi identice în mai multe limbi.

Finalul capitolului este dedicat prezentării frecvenței și indicării originii numelor de familie existente în cele trei sisteme antroponimice. Totodată, sunt prezentate lexemele care au intrat în structura respectivelor nume de familie. Însă locul central îl ocupă prezentarea formanţilor ucraineni, specializaţi în derivarea antroponimelor. Am ținut să prezentăm sufixele ucrainene destinate formării antroponimelor, din mai multe motive, unul fiind acela că, în onomastica românească, acest capitol este o *Terra incognita*, ca urmare, multe dintre numele de familie ucrainene (cu excepția celor în *-uc/-iuc/-ciuc*) sunt raportate, în special, la bulgară.

După cum s-a putut observa, la formarea numelor de familie ucrainene au luat parte atât sufixele patronimice vechi ale limbii ucrainene (*-yč, -ovyč*), cât şi cele polifuncţionale, specializate, cu timpul, în formarea antroponimelor *-uk*/*-juk*/*-čuk*; *-ak*/*-jak*/*-čak*; *-an*; *-aš, -iš, -oš*; *-ča(t)*; *-ej*; *-yk*/*-ik*/*-čyk*; *-ynec'*; *-k(a)*; *-k(o), -s'k(yj)*/*-c'k(yj)*).

Între acestea, cel mai productiv este sufixul *-uk*/*-juk*/*-čuk,* cu ajutorul căruia s-au format 45 de nume de familie în Rona de Sus, 38, în Crăciuneşti şi 30, în Lunca la Tisa. Numele de familie derivate cu sufixul în cauză denumesc, în Rona de Sus, 1586 de persoane (adică 40,41 % din totalul populaţiei); în Lunca la Tisa – 421 de persoane (45,76 %), iar, în Crăciuneşti – 390 de persoane (26,12 %). Celălalt formant, destul de pro-

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)

ductiv, este *-ak/-jak/-čak*. Cu ajutorul lui, s-au format 12 nume de familie în Rona de Sus, 17, în Crăciuneşti şi 12, în Lunca la Tisa. Se poate observa că numărul persoanelor ce poartă nume de familie formate cu ajutorul sufixelor *-uk/-juk/čuk* şi *-ak/-jak/ -čak* este foarte ridicat în Rona de Sus (2173 persoane, adică 55,36 % din totalul populaţiei) şi în Lunca la Tisa (527 de persoane, adică 57,28 %) şi ceva mai mic în Crăciuneşti (565 de persoane, adică 37,84 %).

În continuare, au fost ilustrate atât celelalte sufixe ucrainene, a căror productivitate este mai scăzută, cât şi frecvenţa numelor de familie de altă origine (română, maghiară etc).

Analiza etimologică a numelor de familie, mai exact a semanticii şi a formanţilor proprii antroponimelor devenite nume de familie şi a procedeelor de formare a acestora, constituie o etapă importantă şi necesară, totodată, în descoperirea elementelor din viaţa socială, culturală, economică şi a relaţiilor etnice dintre populaţiile care au trăit în această regiune sau cele cu care ucrainenii au intrat în contact de-a lungul timpului.

Partea doua a lucrării (*Prenumele)* a debutat cu unele noţiuni teoretice privind apariţia şi acordarea numelor de botez. În continuare, au fost prezentate structura şi frecvenţa prenumelor din sistemele antroponimice ale celor trei localităţi, de unde se poate observa că majoritatea persoanelor au prenume simple (peste 85 % în Rona de Sus, iar, în Crăciuneşti şi Lunca la Tisa, aproximativ 75 %). Prenumele compuse au o răspândire mai mare în sistemul antroponimic din Crăciuneşti şi Lunca la Tisa (peste 25 %) şi mai redusă în cel din Rona de Sus (14 %), care se arată a fi mai conservator decât celelalte. În indicarea frecvenţei, numele de botez simple au fost împărţite în trei grupe: *a) prenume cu frecvenţă foarte ridicată*: *b) prenume cu frecvenţă medie şi scăzută*: *c) prenume cu frecvenţă foarte scăzută*. Prenumele compuse au fost descrise în funcţie de primul element constitutiv.

În procesul „modernizării” prenumelor din cadrul celor trei sisteme antroponimice, am identificat patru surse principale şi, ca urmare, numele de botez existente în cele trei localităţi

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)

ucrainene au fost împărţite în patru grupe mari: *A. prenume de origine românească*; *B. prenume moderne ucrainene şi ruseşti*; *C. prenume moderne de diferite origini (în special occidentale), preluate de către ucraineni sau impuse acestora*; *D. prenume calendaristice apărute ca urmare a revitalizării unor nume de factură biblică*. Fiecare dintre respectivele grupe poate avea, la rândul său, mai multe subdiviziuni. De exemplu, prima grupă are următoarele subgrupe: *a) prenume latine livreşti*; *b) prenume de origine cultă occidentală, romanică, germanică şi slavă* şi *c) prenume de provenienţă cultă românească*.

Tot modernism reprezintă *derivatele* şi *hipocoristicele* formate prin *derivare cu sufixe diminutivale* sau prin *trunchiere*. Sufixele cu ajutorul cărora s-au format noile prenume, atât cele *masculine*, cât şi cele feminine, sunt: *-el, -ic(ă), -uţ(u), -iţ(ă), -uşor, -ache*, respectiv *-ic(a), -uţ(a)/-ţ(a), -oar(a), -iţ(a), -uc(a), -ela, -a* şi *-ina*.

Din punctul de vedere al *originii* (*al structurii etimologice*), prenumele din cele trei localităţi se împart în două grupe; *A. prenume calendaristice* (cele care aparţin onomasticonului creştin); *B. prenume laice* (cele care nu aparţin onomasticonului creştin).

Trăsăturile comune celor trei sisteme antroponimice constau în persistenţa unor vechi prenume calendaristice şi existenţa unor inovaţii care conferă sistemului de prenume un caracter modern. Preferinţa pentru anumite nume de botez calendaristice denotă caracterul conservator al sistemului cu prenume, în timp ce apariţia inovaţiilor (a prenumelor noi, moderne), care pătrund şi se fixează cu uşurinţă în respectivele sisteme antroponimice, se explică prin specificul istoric şi economic al localităţilor anchetate.

Dacă, prin studierea numelor de familie, ni se îngăduie să ne întoarcem în timp, având ocazia de a observa o parte a procesului formării antroponimelor pe care, azi, le purtăm, prin prezentarea numelor de botez avem posibilitatea să vedem (și, dacă trebuie, „să corectăm”) încotro ne îndreptăm.

BDD-B854-05 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:45:45 UTC)